

SISÄLLYS

Esipuhe	V
Lyhenteet	XLI

1

YLEISET SÄÄNNÖKSET

1.1	Lain tarkoitus (1 §)	2
1.2	Vastuu lapsen hyvinvoinnista (2 §)	2
1.3	Lastensuojelu (3 §)	4
1.4	Ehkäisevä lastensuojelu (3 a §)	5
1.4.1	Ehkäisevän lastensuojelun tarkoitus	5
1.4.2	Varhaiskasvatus	6
1.4.3	Neuvola sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto	7
1.5	Lastensuojelun keskeiset periaatteet (4 §)	9
1.5.1	Velvollisuus edistää lapsen hyvinvointia	10
1.5.2	Lievimmän toimenpiteen ensisijaisuus	11
1.5.3	Hyvän hallinnon takeista	12
1.5.4	Lapsen edun määrittely	13
1.5.5	Tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi sekä lapsen läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet	17
1.5.6	Ymmärtämys, hellyys ja kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito	17
1.5.7	Taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus	18
1.5.8	Turvallinen kasvuympäristö sekä ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus	18
1.5.9	Itsenäistyminen ja kasvaminen vastuullisuuteen sekä mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omissa asioissaan	18
1.5.10	Lapsen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottaminen	18
1.6	Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin (4 a §)	19
1.7	Lapsen ja nuoren mielipide ja toivomukset (5 §)	21
1.8	Lapsi ja nuori (6 §)	22

2

MUUT LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN EDISTÄMISTÄ TUKEVAT LAIT

2.1	Sosiaalihuoltolaki	24
2.1.1	Sosiaalihuoltolain tavoitteista	24
2.1.2	Sosiaalihuoltolain soveltamisala	25
2.1.3	Säännösten tarkastelua	26
2.2	Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki	62
2.2.1	Opiskeluhuolto	62
2.2.2	Opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut	63
2.2.3	Yksilöllinen tuki	63

3

LASTENSUOJELUN JÄRJESTÄMINEN

3.1	Lastensuojelun järjestäminen ja kehittäminen (11 §)	68
3.1.1	Sosiaalipalvelujen järjestämisvastuu	68
3.1.2	Hyvinvointialueella esiintyvä lastensuojelun tarve ja siihen varattavat määrärahat	69
3.1.3	Sosiaalipäivystys	71
3.1.4	Lastensuojelun laatu	74
3.1.5	Hyvinvointialueen julkiset hallintotehtävät ja julkisen vallan käyttö	75
3.1.6	Hyvinvointialueen luottamushenkilön tiedonsaantioikeus	82
3.1.7	Hyvinvointialueen tilintarkastajan tietojensaantioikeus	83
3.2	Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat (12 §)	84
3.3	Lastensuojelutoimenpiteistä päättävä viranhaltija (13 §)	87
3.3.1	Päätöksenteko hyvinvointialueella	87
3.3.2	Päätöksenteko lastensuojeluasioissa	91
3.3.3	Päätös kiireellisestä sijoituksesta, sen jatkamisesta ja sijoituksen lopettamisesta	92
3.3.4	Päätös sijaishuoltopaikan muuttamisesta	93
3.3.5	Päätös huostaanotosta (ei-tahdonvastainen)	93
3.3.6	Päätös huostassapidon lopettamisesta	93
3.3.7	Hakemukset hallinto-oikeudelle	93
3.3.8	Päätös avohuollon sijoituksesta ja tukitoimista	94
3.3.9	Päätös jälkihuollosta ja jälkihuoltoon liittyvä tukeminen	94

3.3.10	Päätös lapsen sijoittamisesta vankilan perheosastolle	94
3.3.11	Päätös rajoitustoimenpiteistä	94
3.3.12	Päätös lapsen turvallisesta kuljettamisesta	95
3.3.13	Päätös asiakasmaksuista	95
3.3.14	Päätös itsenäistymisvarojen maksamisesta	95
3.3.15	Sosiaalityöntekijän tehtävistä sijaishuollon valvonnassa	96
3.4	Lapsen sijoittaminen vankilan perheosastolle (13 a §)	96
3.5	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (13 b §)	97
3.5.1	Hyvinvointialueen velvollisuuksista	98
3.5.2	Sosiaalityöntekijän tehtävistä	98
3.5.3	Sosiaalityöntekijän mitoitusta koskeva säännös	101
3.6	Sosiaalityöntekijän vaihtaminen	108
3.7	Hallintoasian käsittely viranomaisessa	110
3.7.1	Palveluperiaate	110
3.7.2	Hyvinvointialueen tiedottamista koskevat säännökset	111
3.7.3	Tiedottaminen salassa pidettävistä asioista	112
3.7.4	Asiakkaan tiedusteluihin vastaaminen	113
3.7.5	Postilähetysten luottamuksellisuus	116
3.7.6	Päätöksenteon ja asioiden käsittelyn järjestäminen hyvinvointialueella	117
3.7.7	Viranomaisen oikeus tallentaa asiakaspuhelut ja viranomaisneuvottelut	118
3.7.8	Asiakkaan oikeus nauhoittaa omat puhelunsa ja käymänsä keskustelut viranomaisen kanssa	118
3.7.9	Neuvontavelvollisuus	122
3.7.10	Asiallinen kielenkäyttö ja käytös	124
3.7.11	Tulkitseminen ja kääntäminen	126
3.7.12	Asian vireilletulo	129
3.7.13	Sähköinen asiointi	130
3.7.14	Asian siirto oikealle viranomaiselle	134
3.7.15	Videoneuvottelut	135
3.7.16	Selvitysvelvollisuuden jakautuminen	135
3.7.17	Asiakkaan tiedonsaantioikeus	136
3.7.18	Sosiaalihuollon viranomaisen tiedonsaantioikeus	136
3.7.19	Lisäselvityksen pyytäminen	137
3.7.20	Viranhaltijan ja luottamushenkilön esteellisyys	138
3.7.21	Oikeus käyttää avustajaa tai asiamiestä	140

3.7.22	Asiamiehen ja avustajan esiintymiskielto	141
3.7.23	Päätöksenteko	142
3.7.24	Hallintolain mukaisen kuulemisen järjestäminen	145
3.7.25	Päätöksenteon viivytyksettömyys	146
3.7.26	Päätöksen muoto	147
3.7.27	Päätöksen tiedoksianto	148
3.7.28	Päätöksen todisteellinen tiedoksianto	150
3.7.29	Muutoksenhakuohjaus	152
3.8	Moniammatillisen asiantuntemuksen turvaaminen (14 §)	152
3.9	Terveydenhuollon erityiset velvollisuudet (15 §)	155
3.9.1	Terveydenhuollon säännöksistä	155
3.9.2	Ensisijainen järjestämisvastuu on terveydenhuollolla	161
3.9.3	Lapselle annettava tahdosta riippumaton hoito	163
3.10	Lastensuojelun järjestämisestä vastuussa oleva hyvinvointialue (16 §)	164
3.10.1	Kotikunnan hyvinvointialueen järjestämisvastuu ja kotikunnan määräytyminen	165
3.10.2	Kotikunnan valinta-oikeus	168
3.10.3	Kiireellisestä sijoituksesta vastaava hyvinvointialue	169
3.10.4	Sopimus järjestämisvastuun jakautumisesta	171
3.10.5	Vastuuviranomainen lapsikaappaustilanteissa	171
3.11	Lastensuojelun kustannuksista vastaava hyvinvointialue (16 a §)	173
3.11.1	Kotikunnan hyvinvointialueen kustannusvastuu	173
3.11.2	Oleskelu	174
3.11.3	Sijaishuollon kustannuksista vastuussa oleva hyvinvointialue	175
3.11.4	Sijaishuoltoon liittyvät kustannukset	182
3.11.5	Vanhemmille tai muille läheisille aiheutuneiden kustannusten korvaaminen	183
3.11.6	Korko	186
3.11.7	Vastuu jälkihuollon kustannuksista	186
3.11.8	Palvelujen järjestämisvastuu jälkihuollon päätyttyä	191
3.12	Sijoitushyvinvointialueen järjestämisvastuu (16 b §)	192
3.12.1	Yhteistyövelvoite ja sijoittajahyvinvointialueen kustannusvastuu	193
3.12.2	Terveydenhuollon järjestäminen	194
3.12.3	Perusopetuksen järjestäminen	195

3.13	Hyvinvointialueiden keskinäiset korvaukset (16 c §)	196
3.13.1	Oikeus korvaukseen	196
3.13.2	Hallintoriitamenettely	197
3.13.3	Korvausoikeuden vanhentuminen	198
3.14	Lastensuojelun järjestäminen eräissä erityistilanteissa (17 §)	199
3.14.1	Uusi Bryssel II a -asetus	200
3.14.2	EU-kansalaiseen kohdistuvat lastensuojelutoimenpiteet	202
3.15	Suhde muihin lakeihin (18 §)	206
3.16	Asiakasmaksut (19 §)	207
3.16.1	Asiakasmaksun määrääminen	207
3.16.2	Vahvistetun elatusavun perintä asiakasmaksun määräämisen sijaan	211
3.16.3	Elatustuesta	212
3.16.4	Elatustuki ja asiakasmaksu	213
3.16.5	Lapselta perittävät maksut	214
3.16.6	Menettely asiakasmaksun määräämisessä	216
3.16.7	Maksun perimättä jättäminen ja alentaminen	218
3.16.8	Viivästyskorko ja maksujen ulosotto sekä kuittaus	218

4

LAPSEN OSALLISUUS

4.1	Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen (20 §)	222
4.1.1	Lapsen mielipiteen selvittämisestä	222
4.1.2	Kirjaukset asiakirjoihin	225
4.1.3	12 vuotta täyttäneen lapsen kuuleminen	225
4.1.4	Lapsen mielipiteen selvittämättä jättäminen	226
4.1.5	Tiedon luovuttamisen rajoitukset lapsen mielipiteen selvittämisen ja kuulemisen yhteydessä	226
4.1.6	Keskustelu lapsen kanssa	227
4.1.7	Keskusteluun valmistautuminen	228
4.1.8	Keskustelun toteuttaminen	229
4.1.9	Kooste huomioon otettavista seikoista lapsen kanssa keskusteltaessa	231
4.2	Lapsen puhevallan käyttö (21 §)	232
4.2.1	Puhevallan merkitys	232
4.2.2	Alaikäisen kielto-oikeus	233

4.2.3	Alaikäisen kielto-oikeuden vaikutuksista	236
4.3	Edunvalvojan määrääminen huoltajan sijaiseksi (22 §)	236
4.4	Edunvalvojan palkkio ja kustannukset (23 §)	240
4.5	Vastuu lapsen edun turvaamisesta (24 §)	241
4.5.1	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lapsen edun turvaajana	241
4.5.2	Koulusta erottaminen	242
4.5.3	Sovittelutoiminta	243

5

LASTENSUOJELUASIAKKUUDEN ALKAMINEN

5.1	Ilmoitusvelvollisuus (lastensuojeluilmoitus) (25 §)	246
5.2	Ilmoitusvelvolliset	248
5.2.1	Viranomaistahot	248
5.2.2	Seurakunnat ja muut uskonnolliset yhdyskunnat	249
5.2.3	Terveystieteiden tutkimuskeskukset	250
5.2.4	Opetus ja koulutus	250
5.3	Palvelussuhde ja sidonnaisuus tehtäviin	251
5.4	Ilmoitusvelvollisuuden perusteet	251
5.5	Ilmoitus on tehtävä viipymättä	252
5.6	Kiireelliset tilanteet	253
5.7	Huolenaiheet lapsen olosuhteissa	253
5.8	Lastensuojeluilmoituksesta	255
5.8.1	Oikeus lastensuojeluilmoituksen tekoon	255
5.8.2	Lastensuojeluilmoituksen käsittely sosiaalitoimessa	255
5.8.3	Miten lastensuojeluilmoitus tehdään	257
5.8.4	Nimetön lastensuojeluilmoitus	259
5.8.5	Asianosaisen oikeus saada tieto lastensuojeluilmoituksen sisällöstä ja ilmoittajasta	260
5.8.6	Asianosaisen tiedonsaantioikeuden rajoitusperusteet	262
5.8.7	Yhteystietojen salaaminen	265
5.8.8	Päätös tiedonsaantioikeuden rajoittamisesta ja asian siirto	266
5.9	Velvollisuus ilmoittaa poliisille lapseen mahdollisesti kohdistuneesta seksuaalirikoksesta ja vakavasta pahoinpitelyrikoksesta	266

5.10	Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi (25 a §)	268
5.11	Lastensuojeluilmoitusten tallentaminen sosiaalihuollon asiakasrekisteriin (25 b §)	270
5.12	Ennakollinen lastensuojeluilmoitus (25 c §)	271
5.13	Lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus (25 d §)	273
5.14	Lastensuojeluasian vireille tulo ja lastensuojelun tarpeen selvittäminen (26 §)	276
5.15	Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen (27 §)	282
5.16	Määräaikojen noudattamisen seuranta (27 a §)	285
5.17	Tuomioistuimen lupa lapsen tutkimiseen (28 §)	286
5.17.1	Lupahakemuksen perusteet	286
5.17.2	Lupahakemuksen sisältö	288
5.17.3	Luvan tehosteet	289
5.17.4	Luvan myöntämisellä ei voida ohittaa lapsen potilaslain mukaisia oikeuksia	290

6

MENETTELYSÄÄNNÖKSIÄ

6.1	Lapsen tapaaminen (29 §)	292
6.2	Asiakassuunnitelma (30 §)	294
6.2.1	Asiakassuunnitelmasta yleisesti	295
6.2.2	Asiakassuunnitelman sisältö	297
6.2.3	Asiakassuunnitelman laatiminen	298
6.2.4	Asiakassuunnitelman tarkoitus	299
6.2.5	Milloin asiakassuunnitelma on laadittava	300
6.2.6	Asiakassuunnitelman toimittaminen asianosaisille ja sijaishuoltopaikalle	300
6.2.7	Asiakkaan mielipiteet ja näkemykset ovat osa asiakassuunnitelmaa	302
6.2.8	Asiakassuunnitelman tavoitteet, toteutus ja arviointi	302
6.2.9	Asiakassuunnitelman tarkistaminen	304
6.2.10	Huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelma	304
6.2.11	Vanhemmille laadittava vanhemmuutta tukeva suunnitelma	306
6.2.12	Jälkihuoltosuunnitelma	307

6.3	Hoito- ja kasvatussuunnitelma (30 a §)	307
6.4	Asiakkaan asiassa pidettävä neuvottelu (31 §)	309
6.4.1	Neuvotteluun osallistujat	310
6.4.2	Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen asiakasneuvotteluissa	311
6.4.3	Salassa pidettävien tietojen hankkiminen neuvottelua varten	312
6.5	Lapsen läheisverkoston kartoittaminen (32 §)	313
6.5.1	Kartoittamisen sisältö	313
6.5.2	Lapsen huoltoon liittyvät järjestelyt	318
6.5.3	Taloudellisen tuen järjestäminen huoltajille	319
6.6	Tieto käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista (32 a §)	322
6.7	Asioiden kirjaaminen (33 §)	323
6.7.1	Viranomaisen asiakirja	324
6.7.2	Asiakirjojen laatiminen	326
6.7.3	Toimeksiantoasiakirjat – viranomaisen asiakirjoja	334
6.7.4	Potilaslain ja sosiaalihuollon asiakaslain suhde asiakirjoja laadittaessa	336
6.7.5	Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista	338
6.7.6	Tietojen käsittely sijaishuollon lakattua	347
6.8	Poliisi ja lapsi	348
6.8.1	Lapsi esitutkinnan kohteena	348
6.8.2	Esitutkintalain mukainen lapsen kuulustelu	348
6.8.3	Esitutkinnan menettelytavoista	350
6.8.4	Lastensuojelun järjestämiseen liittyvät päätökset ja poliisin esitutkinta	354
6.8.5	Tutkintapyyntöjen tekeminen lapseen kohdistuneesta rikoksesta	356
6.8.6	Lapsen tekemän rikoksen ilmoittaminen poliisille	358
6.8.7	Tiedon luovuttaminen poliisille ja poliisin tiedonsaantioikeus	358
6.8.8	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsen muun kaltoinkohtelun tutkimisesta	361
6.8.9	Seksaalirikoksen ja pahoinpitelyrikoksen selvittäminen erikoissairaanhoidon mukaisessa tutkimusyksikössä	366

6.9	Ihmiskaupan uhrin erityiset oikeudet ja viranomaisen velvollisuudet	368
6.10	Yksin maahan tulleiden lasten oikeus lastensuojelun palveluihin	374
6.10.1	Yksin maahan tulleelle lapselle määrättävä edustaja	375
6.10.2	Edustajan kelpoisuus ja valvonta	377

7

AVOHUOLTO

7.1	Velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimiin (34 §)	380
7.1.1	Avohuollon tukitoimien tarkoitus	380
7.1.2	Päätös avohuollon tukitoimien järjestämisestä ja asianosaisen kuuleminen	382
7.2	Toimeentulon ja asumisen turvaaminen (35 §)	384
7.3	Lastensuojelun avohuollon tukitoimet (36 §)	387
7.3.1	Avohuollon tukimuodot	388
7.3.2	Sosiaalityöntekijän arvioimat välttämättömät palvelut (36 §:n 2 momentti)	391
7.3.3	Yhteistyö viranomaisten välillä	392
7.4	Sijoitus avohuollon tukitoimena (37 §)	393
7.4.1	Koko perheen sijoitus	394
7.4.2	Lapsen sijoitus yksin	395
7.4.3	Lapsen sijoittaminen vanhempansa luokse vankilan perheosastolle	396
7.5	Avohuollon sijoituksen käyttämisen yleiset edellytykset (37 a §)	399
7.5.1	Avohuollon sijoituksen kesto	400
7.5.2	Sijoittaminen ilman toisen huoltajan suostumusta	401
7.6	Kiireellinen avohuollon tukitoimi (37 b §)	402
7.7	Avohuollon sijoituksen lakkaaminen	403
7.8	Rajoitustoimenpiteitä ei voida käyttää avohuollon sijoituksen aikana	403
7.9	Huoltajien yhteistoiminta ja määräys vanhemman tiedonsaantioikeudesta	406
7.9.1	Yhteistoiminta	406
7.9.2	Tiedonsaantioikeus	407

8

LAPSEN KIIREELLINEN SIIJOITUS

8.1	Lapsen kiireellinen sijoitus (38 §)	410
8.1.1	Kiireellisen sijoituksen edellytykset	411
8.1.2	Päätös ja perusteluvollisuus	416
8.1.3	Lapsen sijoituspaikan valinta	420
8.1.4	Kiireellisen sijoituksen määräajan jatkuminen ilman eri päätöstä	421
8.1.5	Kiireellisen sijoituksen aikana tehtävä sijaishuollon muutosta koskeva päätös	422
8.2	Päätös kiireellisen sijoituksen jatkamisesta (38 a §)	423
8.3	Määräaikaisten laskemisen kiireelliselle sijoitukselle ja sen jatkamiselle	425
8.4	Kiireellisen sijoituksen lakkaaminen (39 §)	426
8.4.1	Päätös kiireellisen sijoituksen lopettamisesta	427
8.4.2	Kiireellisen sijoituksen raukeaminen, kun huostaanottohakemusta ei tehdä	428
8.4.3	Kiireellisen sijoituksen raukeaminen hallinto-oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen perusteella	429
8.5	Asiaan osallisten mielipiteen selvittäminen (39 a §)	429

9

HUOSTAANOTTO

9.1	Velvollisuus huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen (40 §)	436
9.1.1	Huostaanoton perusteet	438
9.1.2	Puutteet lapsen kasvuolosuhteissa huostaanoton perusteena	440
9.1.3	Lapsen oma käyttäytyminen huostaanoton perusteena	443
9.1.4	Avohuollon tukitoimien ensisijaisuus	447
9.1.5	Lapsen etu	451
9.1.6	Huostaanoton suhde kehitysvammalakiin ja vammaispalvelulakiin	452
9.1.7	Lapsen sijoittaminen vammaispalvelulain perusteella ja suhde lastensuojelulakiin	455
9.1.8	Huostaanoton suhde mielenterveyslakiin	457

9.1.9	Potilaslaki ja huostaanotto	458
9.2	Huostaanoton ja sijaishuollon valmistelu (41 §)	460
9.2.1	Puolueeton valmistelu ja tarvittavan tiedon hankkiminen	460
9.2.2	Sosiaalihuollon asiakaslain mukainen oikeus saada salassa pidettäviä tietoja	464
9.2.3	Oikeus saada lausuntoja	468
9.2.4	Asiakirjasalaisuus	469
9.2.5	Vaitiolovelvollisuus	470
9.2.6	Hyväksikäyttökielto	471
9.2.7	Salassapitomerkintä	472
9.2.8	Suostumus tietojen antamiseen	472
9.2.9	Yleiset perusteet salassa pidettävän tiedon antamiseen	473
9.2.10	Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen turvaamiseksi (sosiaalihuollon asiakaslain 17 §)	473
9.2.11	Salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa (sosiaalihuollon asiakaslain 18 §)	476
9.2.12	Tiedon luovutusta koskevat merkinnät asiakirjoihin	476
9.2.13	Henkilörekisteri	477
9.2.14	Tietojen tarkastusoikeus (EU:n yleisen tietosuoja-asetukset 15 ja 12 artiklat)	478
9.2.15	Lokitietojen julkisuus	481
9.2.16	Julkisuuslaki vai tietojen tarkastusoikeus tietopyynnön käsittelyssä	482
9.2.17	Oikeus tiedon korjaamiseen ja poistamiseen (EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 17, 16 ja 12 artiklat)	484
9.2.18	Oikeus valitukseen (EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 77 artikla)	487
9.2.19	Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittely uudistuu	487
9.3	Asiaan osallisten kuuleminen (42 §)	496
9.3.1	Kuultavien piiri	497
9.3.2	Milloin kuuleminen voidaan jättää suorittamatta	500
9.3.3	Kuulemisen toteuttaminen huostaanottoon ja sijaishuoltoon liittyvissä asioissa	503
9.3.4	Hallintolain mukainen kuuleminen muissa lastensuojelulain tarkoittamissa asioissa	507

9.3.5	Asianosaisuus ja tiedonsaantioikeus	508
9.3.6	Asianosaisen tiedonsaantioikeus toista henkilöä koskevista tiedoista	511
9.3.7	Oikeus itseään ja lastaan koskeviin tietoihin	513
9.3.8	Julkisuuslain rajoitukset asianosaisen tiedonsaantioikeuteen	514
9.3.9	Päätöksentekomenettely rajoitettaessa tiedon pyytäjän tai asianosaisen oikeutta tietoihin	516
9.3.10	Ohjausvelvollisuus ja päätös	521
9.3.11	Kuuleminen tietopyynnön johdosta	523
9.3.12	Tietopyynnön käsittelyaika	525
9.3.13	Tietopyynnön täytäntöönpano	528
9.4	Huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskeva päätöksenteko (43 §)	528
9.5	Hakemus hallinto-oikeudelle (44 §)	535
9.6	Huostaanotetun lapsen huolto (45 §)	543
9.6.1	Oikeusvaikutukset	543
9.6.2	Yhteistoimintavelvoite	546
9.6.3	Lapsen passi ja oleskelulupa	548
9.6.4	Puhevallan käyttö	549
9.6.5	Väestötietojärjestelmään tehtävät ilmoitukset	549
9.6.6	Suhde potilaslakiin	551
9.6.7	Suhde lapsen nimeen ja etu- ja sukunimilakiin	553
9.7	Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta päättäminen huostassapidon aikana (46 §)	554
9.8	Huostassapidon kesto ja lakkaaminen (47 §)	559
9.8.1	Perheen jälleenyhdistäminen	559
9.8.2	Lapsen etu huostassapidon jatkamisperusteena	570
9.8.3	Huostaanoton lopettaminen	571
9.8.4	Lapsen vankeusrangaistuksen vaikutus sijaishuollon järjestämiseen	577
9.9	Huostaanottopäätöksen raukeaminen (48 §)	578

10.1	Sijaishuolto (49 §)	582
10.1.1	Sijaishuollon järjestäminen	582
10.1.2	Väliaikainen sijoitus kotiin	584
10.1.3	Lapsen vankeusrangaistus ja sijoitus lastensuojelulaitokseen vankeusrangaistuksen suorittamiseksi	588
10.1.4	Huoltoratkaisun ensisijaisuus	591
10.2	Sijaishuoltopaikan valinta (50 §)	593
10.2.1	Yleistä sijaishuoltopaikan valinnasta	593
10.2.2	Huostaanoton tarkoitus ja lapsen etu sijaishuoltopaikan valinnassa	595
10.2.3	Sijaishuoltopaikan velvollisuus turvata lapsen yhteydenpito-oikeus	597
10.2.4	Lapsen yksilölliset olosuhteet	599
10.2.5	Uskonnollisesta kasvatuksesta sijaishuollossa	599
10.2.6	Lapsen kielelliset ja kulttuuriset oikeudet	601
10.2.7	Sijaishuoltopaikan muutos	605
10.3	Lapsen terveydentilan tutkiminen (51 §)	610
10.4	Lapsen itsemääräämisoikeus terveydenhuollon palveluissa	611
10.5	Yhteistyö sijaishuollon aikana (52 §)	613
10.6	Sivistykselliset oikeudet sijaishuollon aikana (52 a §)	614
10.6.1	Subjekttiivinen oikeus perusopetukseen ja oikeus muuhun opetukseen	615
10.6.2	Oikeus erityiseen tukeen ja henkilökohtaiseen apuun koulussa	617
10.6.3	Tiedon saaminen ja luovuttaminen perusopetuslain ja varhaiskasvatuslain mukaan	620
10.6.4	Lastensuojelun tehtävät opetuksen järjestämisessä	621
10.6.5	Rajoitukset koulussa	626
10.7	Tietojen antaminen lapselle ja mahdollisuus keskusteluun (53 §)	629
10.8	Ihmissuhteet ja yhteydenpito (54 §)	633
10.8.1	Lapsen oikeus yhteydenpitoon	633
10.8.2	Yhteydenpidon edistämismvelvollisuus	633
10.8.3	Hyvinvointialueella on vastuu yhteydenpidon toteuttamisesta	635

10.9	Käyttövarat (55 §)	638
10.9.1	Käyttövarojen tarkoitus ja määrä	638
10.9.2	Käyttövarojen maksaminen ja muut lapsen varat	640
10.9.3	Ahkeruusrahan ja muiden korvausten maksaminen laitoksessa	642
10.10	Sijaishuollon järjestäminen perhehoitona (56 §)	643
10.10.1	Perhehoidon tavoitteet ja järjestäminen	643
10.10.2	Toimeksiantosopimus ja sopimus perhehoidon järjestämisestä	645
10.10.3	Perhehoitajan oikeudellisesta asemasta erimielisyys- tilanteessa	650
10.10.4	Perhehoitaja ei ole tehtävässään sosiaalihuollon asiakas	651
10.10.5	Salassa pidettävän tiedon luovuttaminen perhehoitajalle	652
10.10.6	Sopimuksen irtisanominen	653
10.10.7	Rikostaustan selvittäminen	655
10.11	Sijaishuollon järjestäminen asumisharjoitteluna	657
10.12	Lastensuojelulaitokset (57 §)	659
10.13	Kasvuolot ja toimitilat (58 §)	660
10.13.1	Laitoksessa järjestettävä hoito	660
10.13.2	Päihdehoidon järjestämisestä avo- ja sijaishuollossa	662
10.13.3	Harrastukset	666
10.13.4	Oikeus yksityisyyteen ja omaan vakaumukseen	666
10.13.5	Kameravalvonta laitoksessa	668
10.13.6	Lapsen aiheuttaman vahingon korvaaminen	671
10.14	Yhdessä hoidettavien lasten ja nuorten määrä (59 §)	673
10.14.1	Hoidettavana olevien lasten enimmäismäärät	673
10.14.2	Hoito- ja kasvatustehtävissä olevien työntekijöiden vähimmäismäärä	674
10.14.3	Kiireelliset tilanteet	675
10.14.4	Tiedon kulku laitoksissa	676
10.15	Henkilöstö (60 §)	677
10.15.1	Vartijan käyttö laitoksessa	681

11.1	Perustuslaki ja ihmisoikeussopimukset - rajoitustoimenpiteet lastensuojelussa	687
11.1.1	Perusoikeuksien rajoittaminen	687
11.1.2	Lapsen perustuslaillinen oikeus huolenpitoon	688
11.1.3	Oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen	689
11.1.4	Yksityiselämän suoja	690
11.1.5	Perusoikeuksien turvaaminen	691
11.2	Säännösten soveltamisala (61 §)	691
11.2.1	Laitokset käyttävät julkista valtaa	693
11.2.2	Julkisen vallan käyttö viranomaisessa	694
11.2.3	Julkista valtaa käyttävien rikosoikeudellinen vastuu	695
11.2.4	Päätösvallan delegointi yksityisissä lastensuojelulaitoksissa	696
11.2.5	Päätösvallan delegointi viranomaisessa	697
11.2.6	Rajoitustoimenpiteitä ei voi käyttää perhehoidossa	698
11.2.7	Rajoitustoimenpiteitä ei voi käyttää avohuollossa	699
11.2.8	Rajoitustoimenpiteitä ei voi käyttää suostumuksen perusteella	700
11.3	Rajoitusten käytön yleiset edellytykset (61 a §)	702
11.3.1	Lain tarkoittamat rajoitustoimenpiteet	702
11.3.2	Edellytykset, joiden tulee täytyä jokaisen rajoituksen osalta	703
11.3.3	Kirjallinen päätös	705
11.3.4	Kuuleminen	707
11.3.5	Rajoituspäätöksen tiedoksianto	708
11.3.6	Suullinen päätös	710
11.3.7	Asianosaiset rajoitustoimenpiteissä	712
11.3.8	Rajoitustoimenpiteiden muuttaminen, lakkaaminen ja raukeaminen	713
11.3.9	Lapsen oikeus hyvään kasvatukseen	714
11.3.10	Laitosten säännöistä	716
11.3.11	Huonoja ja lainvastaisia sääntöjä ja käytäntöjä	719
11.4	Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma (61 b §)	725
11.5	Yhteydenpidon rajoittaminen (62 §)	729
11.5.1	Yhteydenpidosta sopiminen ja asiakassuunnitelma	730

11.5.2	Yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset	735
11.5.3	Yhteydenpidon rajoittamisen muodot	742
11.5.4	Turvakielto ja yhteydenpidon rajoittaminen	753
11.6	Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös (63 §)	754
11.6.1	Rajoituksen kesto	755
11.6.2	Rajoituspäätökseen on oltava lainmukaiset perusteet	756
11.6.3	Viranomaisen asettamat ehdot	757
11.6.4	Päätöksen perustelut ja päätöksentekoaika	759
11.6.5	Yhteydenpidon toteuttaminen rajoituspäätöksen aikana ja rajoituspäätöksen muuttaminen	761
11.6.6	Päätöksentekoon oikeutetut	763
11.6.7	Asianosaiset yhteydenpidon rajoittamista koskevissa päätöksissä	765
11.6.8	Kuuleminen ja lapsen mielipiteen selvittäminen	768
11.6.9	Rajoitukset lapsen sairaalahoitoon liittyvinä	770
11.6.10	Koonti yhteydenpidon rajoittamisessa huomioon otettavista asioista	771
11.7	64 §:n kumoaminen	772
11.8	Aineiden ja esineiden haltuunotto (65 §)	772
11.8.1	Päihtymistarkoitukseen soveltuvat aineet	773
11.8.2	Vaaralliset aineet ja esineet	773
11.8.3	Turvallisuutta vaarantavat aineet ja esineet	773
11.8.4	Sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä häirtäävät muut aineet ja esineet	774
11.8.5	Lapsen omien rahojen haltuunotto	777
11.8.6	Tupakkatuotteiden haltuunotto	778
11.8.7	Haltuun otetun omaisuuden palautus tai hävitys	780
11.8.8	Päätös haltuunotosta (ei palautusta)	781
11.9	Henkilöntarkastus (66 §)	783
11.9.1	Henkilöntarkastuksen tarkoitus	783
11.9.2	Henkilöntarkastuksen suorittaja	784
11.9.3	Menettely henkilöntarkastuksessa	785
11.10	Henkilönkatsastus (66 a §)	786
11.10.1	Henkilönkatsastuksen tarkoitus	787
11.10.2	Henkilönkatsastuksen suorittaja	788
11.10.3	Päätös ja kirjaukset	789
11.10.4	Suostumus henkilönkatsastukseen	790

11.11	Omaisuu den, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen (67 §)	791
11.11.1	Lapsen huoneen ja omaisuuden tarkastaminen	792
11.11.2	Lapselle osoitetun viestin tai lähetysten tarkastaminen	794
11.11.3	Lapselle lähetetyn viestin tai lähetysten luovuttamatta jättäminen ja viestin lukeminen	794
11.11.4	Päätös ja kirjaukset	796
11.12	Kiinnipitäminen (68 §)	797
11.12.1	Kiinnipitämisen tarkoitus	797
11.12.2	Kiinnipitämisen toteuttaminen	799
11.12.3	Kirjallinen selvitys ja kirjaukset	802
11.13	Liikkumisvapauden rajoittaminen (69 §)	803
11.13.1	Liikkumisvapauden rajoittamisen edellytykset	804
11.13.2	Rajoituksen laajuus	805
11.13.3	Päätös ja kirjaukset	808
11.13.4	Liikkumisvapauden rajoituspäätöksen ajan laskeminen	810
11.13.5	Asianosaiset liikkumisvapauden rajoituspäätöksissä	811
11.13.6	Lastensuojelulaitosten ovien lukitseminen	812
11.13.7	Koonti liikkumisvapauden rajoittamisessa huomioon otettavista seikoista	813
11.14	Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen (69 a §)	814
11.14.1	Lapsen etsiminen ja virka-avun pyytäminen	815
11.14.2	Päätös lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä turvallisesta kuljettamisesta	817
11.14.3	Kuljetuksen toteuttaminen lapsen etu huomioiden	818
11.14.4	Henkilöntarkastus ja haltuunotto kuljetuksen turvaamiseksi	820
11.14.5	Kiinnipitäminen kuljetuksen aikana	821
11.14.6	Kirjaukset lapsen asiakirjoihin	821
11.14.7	Etsintäkuulutus ja katoamisilmoitus	822
11.14.8	Avohuollon tukitoimena sijoitetun lapsen karkaaminen	826
11.14.9	Virka-apu	826
11.14.10	Poliisin antama virka-apu	828
11.14.11	Sosiaalihuollon viranomaisten velvollisuus antaa virka-apua	830
11.14.12	Päätösvallan käyttäminen hatkatilanteissa	830
11.14.13	Sisään pääsyn turvaaminen (sosiaalihuoltolain 41 §)	831
11.14.14	Karkumatkojen ehkäiseminen	832

11.15	Eristäminen (70 §)	834
11.15.1	Eristämisen edellytykset	835
11.15.2	Lapsen turvallisuudesta huolehtiminen eristämisen aikana	837
11.15.3	Eristämistila	838
11.15.4	Eristämisen jatkaminen	840
11.15.5	Eristäminen lapsen omaan huoneeseen	840
11.15.6	Eristämisen lopettaminen	841
11.15.7	Päätös ja kirjaukset	843
11.16	Erytynen huolenpito (71 §)	844
11.17	Erytynen huolenpidon järjestäminen (72 §)	846
11.17.1	Päätös	847
11.17.2	Erytynen huolenpidon kesto	849
11.17.3	Erytynen huolenpidon jatkaminen ja lopettaminen	850
11.18	Erytynen huolenpidon toimeenpano (73 §)	851
11.19	Rajoitustoimenpiteiden kirjaaminen - vaikutus asiakassuunnitelmaan sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmaan (74 §)	855
11.19.1	Kirjaamisvelvollisuus	856
11.19.2	Rajoitustoimenpiteen kuvaus	858
11.19.3	Kuuleminen ja vaikutus asiakassuunnitelmaan tai hoito- ja kasvatussuunnitelmaan	858
11.20	Rajoituksen lapsikohtainen arviointi (74 a §)	860
11.21	Muutoksenhaku rajoitustoimenpiteisiin ja toimivaltainen hallinto-oikeus	862
11.22	Muistilista: rajoitustoimenpiteet, päätös, muutoksenhaku ja kirjaaminen	863
11.23	Koonti päätösvallasta rajoitustoimenpiteissä	864

12

JÄLKIHUOLTO

12.1	Lapsen ja nuoren oikeus jälkihuoltoon (75 §)	868
12.1.1	Jälkihuolto-oikeuden alkaminen	868
12.1.2	Jälkihuollon luonteesta ja siitä, mitä siihen kuuluu	871
12.1.3	Jälkihuoltovelvoitteen lakkaaminen	873
12.1.4	Jälkihuollon järjestäminen määrärahaperusteilla	876
12.1.5	Jälkihuoltoa koskeva päätöksenteko	876
12.2	Jälkihuollon sisältö (76 §)	877

12.3	Asumisen ja toimeentulon turvaaminen jälkihuollossa (76 a §)	881
12.4	Itsenäistymisvarat (77 §)	883
12.4.1	Lapsen tuloista varattavat itsenäistymisvarat	883
12.4.2	Muut lapsen tulot	884
12.4.3	Menettely, jos lapsella ei ole omia tuloja	885
12.4.4	Itsenäistymisvarojen käyttö	885
12.4.5	Itsenäistymisvarojen suhde toimeentulotukeen	887
12.4.6	Menettely itsenäistymisvarojen käytössä	888
12.4.7	Itsenäistymisvarojen luovutus	888
12.4.8	Selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja käytöstä	890
12.5	Jälkihuoltoon kuuluvat oikeudet	891

13

VALVONTA

13.1	Sosiaalihuoltoa valvovat viranomaiset	894
13.2	Hyvinvointialueen ilmoitus sijoitettavasta lapsesta (78 §)	901
13.3	Sijaishuollon valvonta (79 §)	904
13.3.1	Sijoittaja- ja sijoitushyvinvointialueen valvontatehtävät	904
13.3.2	Valvonnan järjestämisen mahdollisuuksista	907
13.3.3	Velvollisuus ilmoittaa epäkohdista	907
13.3.4	Sosiaalityöntekijän tehtävät valvonnassa	908
13.3.5	Laitosten omavalvonta ja työsuojelu	912
13.4	Muu valvonta (80 §)	915
13.4.1	Lastensuojelulaitosten valvonta	916
13.4.2	Yksityisten palvelujen tuottajien valvonta	918
13.4.3	Perhehoidon valvonta	923
13.4.4	Valvonta uudistuu – uusi valvontalaki	926
13.5	Yksityisesti sijoitettujen lasten hoidon valvonta (81 §)	931
13.5.1	Lapsen yksityinen sijoitus	932
13.5.2	Yksityisen hoitajan taloudelliset oikeudet	932
13.5.3	Yksityisen sijoituksen oikeusvaikutuksista	936
13.5.4	Rekisteri yksityisesti sijoitetuista lapsista	940
13.6	Tiedonsaanti valvontaviranomaisten toiminnasta	940
13.6.1	Julkisuusperiaate	940
13.6.2	Valvontatoimia koskeva tietopyyntö	941
13.6.3	Vireilläolotietojen julkisuus	943

13.7	Eduskunnan oikeusasiamiehen laillisuusvalvontatehtävät	944
13.7.1	Ylimpien laillisuusvalvojien tehtävät	944
13.7.2	Eduskunnan oikeusasiamiehen tiedonsaantioikeus	946
13.7.3	Kantelun johdosta pyydetty lausunto ja selvitys	947
13.7.4	Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastukset	948
13.7.5	Vastatoimien kieltö	949
13.7.6	Keskustelut lapsen kanssa osana lastensuojelulaitosten valvontaa	950

14

ASIAN KÄSITTELY HALLINTOTUOMIOISTUIMESSA

14.1	Asian käsittelyä koskevat yleiset säännökset (82 §)	956
14.2	Väliaikainen määräys (83 §)	963
14.3	Valmisteleva suullinen käsittely hallinto-oikeudessa (84 §)	966
14.3.1	Selvittämisvelvollisuus	966
14.3.2	Suullinen käsittely hallinto-oikeudessa	967
14.3.3	Hallinto-oikeusprosessista osapuolten kannalta	972
14.3.4	Todistajat – erityisesti terveydenhuollon ammattihenkilö	974
14.3.5	Hallinto-oikeuden prosessinjohdosta	976
14.3.6	Hallinto-oikeuden päätöksen perusteluista	978
14.3.7	Täytäntöönpanomääräykset	978
14.4	Hallinto-oikeuden päätösvaltaisuus (85 §)	979
14.5	Lapsen kuuleminen hallintotuomioistuimessa (86 §)	980
14.6	Asiamies ja avustaja (86 a §)	983
14.7	Avustajan määrääminen lapselle (87 §)	984
14.8	Käsittelyn kiireellisyys (88 §)	985
14.9	Asian käsittelyn eteneminen hallintotuomioistuimessa	986

15

MUUTOKSENHAKU

15.1	Muutoksenhakuoikeus (89 §)	990
15.2	Muutoksenhaku hallinto-oikeuteen (90 §)	993
15.3	Lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpano (91 §)	996
15.4	Muutoksenhaku korkeimpaan hallinto-oikeuteen (92 §)	998
15.5	Muut oikeusturvakeinot	1000
15.6	Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen	1004
15.7	Vahingonkorvausvastuu	1007

16

ERITYISET SÄÄNNÖKSET

16.1	Tarkemmat säännökset (93 §)	1010
------	-----------------------------	------

17

VOIMAANTULOSÄÄNNÖKSET

17.1	Voimaantulo (94 §)	1012
17.2	Siirtymäsäännökset (95 §)	1012

Lähteet	1013
Asiahakemisto	1021
Oikeustapaushakemisto	1093